

LUND UNIVERSITY

Elever på livstid - så blir vi aktiva, anpassningsbenägna och anställningsbara

Persson, Anders

Published in:
Göteborgs-Posten

2001

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, A. (2001). Elever på livstid - så blir vi aktiva, anpassningsbenägna och anställningsbara. *Göteborgs-Posten*.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Elever på livstid

- så blir vi aktiva, anpassningsbenägna och anställningsbara

Anders Persson

forskare vid Lunds universitet

Integration är ett av vår tids stora teman, knappast märkligt i ett samhälle som hotas av sina egna inre spänningar, och många anses vara i behov av integration: invandrare, arbetslösa, fattiga, lågutbildade. Själv är jag övertygad om att det är samhällets elitgrupper som behöver integreras, eftersom de liksom avskärmats från samhället både rumsligt, socialt, ekonomiskt, politiskt och, inte minst, intellektuellt. Nu är det emellertid inte jag som äger makten att definiera vilka som inte passar in i samhället, utan just elitgrupperna. EU-kommissionen har nyligen framställt ett *Memorandum om det livslånga lärandet*, av vilket man får intrycket att folket inte längre passar in i samhället och som därför behöver integreras i samhället genom ständig utbildning.

Detta *Memorandum* är ett policydokument som har diskuterats i medlemsländerna första halvåret 2001. Det klargör meningen med det livslånga lärandet och hur kommissionen föreställer sig att det ska omsättas på sex olika områden: allmän tillgång till lärande; ökade investeringar i mänskliga resurser; effektivisering av undervisningsmetoder och institutionalisering av livslångt lärande; ändrad värdering av deltagande i informellt lärande; förbättrad tillgång till vägledning om utbildning i Europa; och organisering av möjligheter till livslångt lärande nära de berörda i synnerhet med hjälp av informations- och kommunikationsteknologi.

Det finns en hel del att fastna för i detta dokument. Man kan läsa det positivt och ta fasta på det som skrivs om att bryta social och annan snedrekrytering till utbildning eller, varför inte, det som skrivs om "aktivt lärande", lärande där eleven eller studenten är en aktiv aktör. I EU:s *Memorandum* klargörs att aktivt lärande inte betyder att lämna eleven/studenten åt sitt eget öde: "Aktivt lärande förutsätter att det finns motivation till att lära, förmåga att utöva kritisk bedömning och kunskap om hur man lär sig. Den oersättliga kärnan i lärarrollen är att fostra just dessa möjligheter att skapa och använda kunskap som människan har." Detta aktiva lärande är långt mer tilltalande än det som blev populärt inom svensk utbildningspolitik när utbildningssystemet inte ansåg sig ha råd med lärare i tillräcklig omfattning. Den ekonomiska krisen, snarare än pedagogisk övertygelse, gjorde att ansvaret för utbildningens kvalitet lades i knäet på eleven, studenten, kursdeltagaren under bl.a. beteckningen "aktivt lärande".

Men en sådan positiv läsning förtar inte intrycket att detta dokument just beskriver hur eliten vill integrera folket i samhället. EU:s *Memorandum* framställer helt enkelt den europeiska unionens folk som gäster i sina egna samhällen. Gäster som ska förvandlas till anpassningsbenägna, anställningsbara och politiskt aktiva individer. Elitgrupperna har förstått att de inte helt och hållet klarar sig utan folket men de vill forma folket efter sina intressen: folket tänker och agerar i gamla banor mitt i den samhällsförändring vi är inne i och därför måste de läras att bli mer anpassningsbenägna i förhållande till förändringar; folkets kunskaper och kompetens åldras snabbt och därför måste de ständigt omprogrammeras för att bli anställningsbara; folket är också alltför passivt i den politiska processen och måste läras att bli aktiva medbor-

gare annars hotas samhällets sociala sammanhållning. Hela detta lärandeprojekt kallas livslångt lärande.

Livslångt lärande som ikon för förändring

Utbildningssystemet är inne i en motsägelsefull förändringsprocess och det livslånga lärandet har kommit att bli en ikon som visar på problemen i industrisamhällets sätt att organisera utbildningssystemet, dagens etablerade utbildningsinstitutioners tillkortakommanden och behovet av förändring. Sex stora utbildningsdiskussioner pågår numera ständigt i den moderniserade delen av världen: Vad lär vi?; När lär vi?; Var lär vi?; Hur lär vi?; Varför lär vi? och Vilka är "vi" som lär? Det livslånga lärandet utgör en samling, stundtals radikala, svar på dessa frågor och kompletterar, förändrar och överskrider de etablerade utbildningsinstitutionerna. Jämsides med detta har värdet av utbildning uppgraderats kraftigt under senare tid.

Aldrig tidigare har så många varit involverade i formell utbildning: två miljoner unga och vuxna elever och studenter är i Sverige verksamma i grund-, gymnasie- och högskola. Vardera lika många deltar årligen i kortare vuxenutbildning och personalutbildning. Förmodligen håller utbildning på att ersätta lönearbetet som samhällets viktigaste fördelningsnyckel och därför håller också utbildningslösheten på att bli vår tids sociala problem. Förväntningarna på utbildning har förmodligen heller aldrig varit högre: utbildning antas kunna göra snart sagt varje aspekt av individuellt och samhälleligt liv godare. Utbildning har blivit vår tids frälsare.

Samtidigt är de institutioner som ägnar sig åt utbildning i djup kris. Det beror bland annat på att den snabba övergången till ett massutbildningssystem väsentligen skett som ett sätt att hantera massarbetslöshet, samtidigt som det blivit politiskt problematiskt att med skattemedel upprätthålla kvaliteten i detta alltmer omfattande utbildningssystem. Tillväxten i utbildningssystemet har emellertid inte främst skett inom de områden som omedelbart kom ekonomin till nytta när konjunkturen vände, t.ex. teknisk utbildning. Många av den industrialiserade världens stater bär därför på stora ryggsäckar i form av massutbildningssystem som inte i tillräcklig omfattning producerar välutbildad arbetskraft som direkt kan användas på arbetsmarknaden. Detta är en väsentlig bakgrund till det nuvarande intresset för livslångt lärande, helt enkelt själva obalansen mellan arbetskraftens faktiska kompetens och den efterfrågan på arbetskraft som finns.

En annan bakgrund är den samhällsförändring vi nu befinner oss i, en del förgyller övergången och talar om övergången till kunskapssamhället, för egen del tror jag att det helt enkelt handlar om att omsättningshastigheten på information och kompetens ökat varför utbildning i traditionella former får allt svårare att fungera. I det samhälle som vi håller på att lämna bakom oss, låt oss kalla det industrisamhället, innebar examen ett slags social födelse där navelsträngen mellan individ och utbildningssystem klipptes av. Nu växer ett samhälle fram där navelsträngen mellan individ och utbildningsinstitution egentligen aldrig klipps av. Vi kan nu erfara ett uppbrott från industrisamhällets sätt att organisera lärande, vilket bl.a. innebar att lärandet förknippades med barn- och ungdomsåren, att individens ansvar för lärandet var minimalt pga. auktoritära arbetsformer och att det fanns en påtaglig arbetsdelning mellan att lära och att använda kunskaper. På alla dessa punkter innebär det livslånga lärandet en nyorientering och viktigast av allt: kunskap betraktas som en färskvara som ständigt måste uppdateras pga. omvärldens - i synnerhet marknadens - ständiga förändring. Livslångt lärande innebär också en mer påtaglig nyttoorientering av utbildning, samtidigt som det har viktiga rättvisaspekter därför att utbildningar kan påbörjas eller kompletteras i vuxen ålder.

Livslångt lärande som den livslånga otillräcklighetens ångest

Talet i EU-dokumentet om utjämning av social och annan snedrekrytering till utbildning, talet om värdet av kritiskt tänkande och om den lärandes motivation framstår som isolerade humanistiska smycken i en alltigenom instrumentell syn på lärande. I förlängningen av denna lärandets ekonomism finns ett vidsträckt system för maktutövning med hjälp av utbildning. I detta avseende utgör EU-dokumentet en relativt mekanisk kodifiering av en mängd olika retoriska element i vår tids utbildningsdiskussion: ständig förändring, kunskap som färskvara, informationsstress, brist på utbildad arbetskraft och allt det där andra som låter som om det kom ur munnen på en omvärldsanalytiker med panikångest. Denna retorik är emellertid mer än bara prat eftersom den förmodligen ökar formbarheten hos EU-samhällets nya problem-barn: de som saknar adekvat utbildning eller kompetens eller som har en felaktig inställning till behovet av ständig omprogrammering av det egna medvetandet.

"Europa har utan tvekan tagit steget in i kunskapsåldern", slås det fast i dokumentet och detta anses innebära en avgörande förändring: "Hur vi lär oss, hur vi lever och arbetar - allt detta förändras snabbt. Detta innebär inte bara att individerna måste anpassa sig till förändringar, utan även att etablerade beteendemönster måste förändras." Det är således inte individerna - eller några andra aktörer - som har åstadkommit denna förändring, utan den har liksom kommit in i vårt synfält som vore den en främmande himlakropp. Individerna antas i alla hän-delser vara främmande för den och EU-kommissionen ger nu sig själv rollen som kunskapsål-derns förmedlare mellan Förändringen och individerna.

Utbildning/lärande ska forma individerna så att de blir sådana som Förändringen antas kräva. Utbildning/lärande reduceras till ett instrument för ekonomisk tillväxt, medborgerlig fostran och individuell anpassning till en ekonomi i ständig förändring. Människors undran inför till-varon, lust att lära gammalt och nytt, nyfikenhet, kreativitet och fantasi pressas, i bästa fall, in i ett mekaniskt system för anpassning till en globaliserad marknadsekonomi. Allas - ja, möjli-gen med undantag av elitens - kompetens påstås vara underkastad ett snabbt åldrande. Livs-långt lärande förvandlas till ett livslångt anpassningsprojekt och ångesten inför att inte räkna till, att inte kunna, att inte veta och att inte få höra till - den livslånga otillräcklighetens ång-est - är själva drivmedlet i projektet.
